

Ročník V.

Čís. 4. — 6.

Vychází šestkrát do roka ve volných lhůtách.
Předplácí se na celý rok 60 h, do něm. zemí 70 h,
do ostatních zemí 80 h. — Jednotlivá čísla stojí
10 h, do něm. zemí 12 h, do ostatních zemí 15 h.

 HLASY
SVATOVÁCLAVSKÉ.

Sbírka časových brožur.

Majitel a vydavatel **Družstvo Vlast** v Praze 570-II.
Redaktor **Vlastimil Hálek**, farář v Liboci u Prahy.
• Administrace **Praha**, čís. 570-II., Žitná ulice. •

Svobodomyslnost náboženská.

Napsal

P. Frant. Blafák

C. Ss. R.

V PRAZE, 1905.

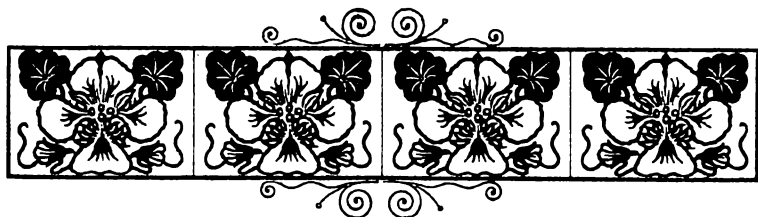
Tiskem knihtiskárny družstva Vlast.

Předmluva.

Spisek, jež veřejnosti odevzdávám, vysvětluje a hájí pravdy, o nichž v posledních letech zvláště v »Klerikalismu« p. Svozila chybně bylo psáno. Všichni vychvalují svobodu a v ní si libují i na poli náboženském. Nuže, ať si ji každý má. Ale podáváme důkaz, že právě tato svoboda nutně vede k poznání pravdy katolické a uvádí do lůna jediné, samospasitelné církve Kristovy. Bůh sám dal nám vůli svobodnou, kdo svobody té dobře užívá, nutně k Bohu spěje. Jen zneužití svobody jedinou nerozdílnou pravdu ubíjí a neblahý rozkol plodí.

Nechť mně velectění příznivci tohoto časopisu nedostatky spisku prominou a jej více s hlediska mé dobré vůle než povinné zručnosti posoudí.

V Praze, dne 15. března 1905.

O svobodě myšlení.

Dejte lidu pravou a plnou svobodu rozumného myšlení a uče ho svobody té dobře užívat. Tak volali už často přátelé lidu, a měli pravdu.

Čím svobodnější je myšlení, čím volnější je výměna myšlének, tím více roste samostatnost a čilost povahy, tím mohutněji se rozvíjí energie tlumená všude tam, kde se duch lidský spíná do svěřací kazajky.

Nic neochromuje člověka tak, jako násilí, jímž je svírán jeho duševní život. Tím stává se člověk nesamostatným, nepodnikavým, ztrácí schopnost k používání a rozmnožení hřiven, které mu byly svěřeny, a stává se »služebníkem neužitečným«.

Svoboda myšlení jest nám tedy potřebná. A v čem pak svoboda ta záleží?

Svoboda myšlení jest volný vývoj rozumové činnosti. Kterak jest rozum náš činným? Rozum náš si tvoří pojmy, je spojuje ve pravdy, a z pravd

poznaných úsudkem se domáhá vědomosti pravd nových. To jest činnost rozumová. Účelem této činnosti jest zušlechtění, zdokonalení, co největší pokrok, všestranná vzdělannost.

Svoboda pak myšlení není nic jiného než volný rozvoj této činnosti našeho rozumu. Nám má býti volno všestranně s každého hlediska vhodnými prostředky, a vždy a všude, nejen v zátiší a v soukromí, nýbrž i ve veřejnosti a ve společenském životě všelikou pravdu hledati, ji důkladně prozkoumati, vědomostí nových nabývati, k poznáním pravdám se znáti, je vyznávati. jimi se spravovati a dle nich žíti. To vše patří nezbytně k svobodě myšlení.

Meze této svobody jsou meze rozumu; až kam síly rozumu sahají, pokud pravda rozumu našemu je vůbec přístupna a pochopitelná, tak daleko smí se odvážiti i svoboda myšlení.

Proto lež a blud, které stojí mimo meze pravdy a nejsou činností rozumovou, nýbrž nedostatkem rozumu, nemohou nikterak k svobodě myšlení se počítati. Svoboda myšlení je volný rozvoj rozumu a ne volnost rozum ubíjeti. V tom tedy svoboda myšlení nezáleží a záležitosti nemůže, by člověk směl pravdu i lež na stejnou váhu klásti, a lži a bludu jako pravdě holdovati.

Taková svoboda je falešná, je to nevázanost, která rozum a jeho diktamen stejně cení jako nepravdu, kterou rozum zavrhuje, jest to nevázanost, která schvaluje i to, co náruživostem se líbí, byť i rozum tomu se protivil, a nutí

rozum přizpůsobiti se a poddati ne pravdě, ale všelikým i nejpřevrácenějším chltičům. Nevázanost tu třeba od pravé svobody myšlení dobře rozeznávat.

Takovou falešnou svobodu hlásá na př. Vladimír Nezmar v »Rozhledech« slovy: »více docílíte (t. j. lid odklerikalisujete), budete-li jej (lid) učit svobodně myslet, budete-li jej vychovávat, navazující činnost organicky na životní jeho potřeby a zájmy.«

Slova ta jsou na oko zcela nevinná a krásná. Ale možno je vyložití v dobrém i ve zlém smyslu. Je třeba lid učit svobodně myslit a jej vychovávat navazováním činnosti organicky na životní potřeby a zájmy. Kdo by tak nečinil, zaváděl by lid na bezcestí. Ale své potřeby a zájmy má nejen hrubá smyslnost, nýbrž i rozum a vůle, a přirozený řád si toho žádá, by zájmy smyslnosti byly zájmům rozumu a vůle podrobeny a nad zájmy rozumu a vůle nepanovaly.

To však panu Nezmarovi se nelíbí; jeho životní potřeby a zájmy jsou pouhé smyslné chtíce a náruživosti; jen tyto má lid považovati za svého Boha a ukojení jejich za svůj nejvyšší cíl, a co tomu říká rozum, netřeba se ptáti, naopak rozum musí všemožným způsobem se oslepiti, by tu žádných nesrovnalostí neviděl, a na nic jiného nemyslel než na to, co se nespořádaným chltičům zamlouvá. Tu se hlásá, že rozum musí ustoupiti lži, ne co rozum poznává, nýbrž

co smyslnosti lichotí, je pravdou; tu se nesmí odpor klásti chťičům, nýbrž rozumu, který chťičům se protiví.

A to má býti spořádaná výchova lidu, svoboda myšlení? To jest učiti lid mysleti v pou- tech nárůživosti a rozum odsuzovati za otroka nejnedůstojnějších chťičů a dovolovati lidu, by světový rozumový názor a zároveň názor životní mohl si nahraditi názorem lživým a nedůstojným, by na místo budovy pravdy mohl si postavití budovou lži a hříchu.

Tu nevidím nic, co by svobodu myšlení připomínalo, tu se hlásá principiálně jen nevázanost, která dovoluje, by lež potírala pravdu a nad ní vítězila.

V posledních dobách volali také mnozí ve jménu svobody: pryč od Říma — k reformaci, k protestantismu. Avšak lidé, kteří tak volali, chtěli něco, co zároveň sami zavrhovali. Neboť oni se počítají mezi ty, kteří považují pokrok za možný jen bez víry, a zavrhují pokrok, který se děje ve znamení protestantismu právě tak, jako pokrok, který se děje ve znamení katolicismu, poněvadž obojí se děje ve znamení víry. Vždyť protestantismus hlásá také, že je náboženstvím Kristovým, náboženstvím zjeveným a nechce uznati, že je pouze větví suchou od živého zjevení katolicismu odseknutou.

Kdo tedy považuje pokrok za možný jen bez víry, jak to chce dnešní moderní vývoj těch

pánů, jimž katolicismus nevoní, a kteří proto vybírají jen přirozené stránky náboženství a ty libovolně zkomolují a všechny stránky nadpřirozené odmítají: ti nemohou žádati návrat k protestantismu; a žádají-li to, odporují sami sobě a jsou v rozporu se svým vlastním pokrokovým základem.

Důsledno by bylo, kdyby ti páni hleděli zjevně dáti lidu náboženství pouze přirozené, které záleží jen v ukojení přirozených choutek člověka, chtějí-li vůbec to ještě náboženstvím nazývati. To by pak zajisté plynulo z vášní jisté části lidstva právě tak, jako protestantismus plynul z korrupce věku XVI.

Žádají-li však návrat k protestantismu, nutno říci, že sami nepřihlédají ke skutečným zásadám svým a svých stoupenců, které daleko nedosahují ani té mravnosti, kterou ještě nalézáme v protestantismu, a kterou oni zavrhuji.

Překážky svobody.

Má-li svoboda býti dokonalá, musí býti prosta všeho, co by ji omezovalo, musí býti prosta všech překážek. A jaké pak jsou to překážky? Svoboda myšlení záleží v tom, že myslím to, co sám mysleti chci, a že chci to, co myšlením jsem poznal; k svobodě myšlení patří tedy i činnost rozumu i činnost vůle. A proto svobodě myšlení jest to na překážku, co činnost i rozumu i vůle ome-

zuje, neboli, co nám činí poznání pravdy a chtění dobra obtížným.

Překážky ty jsou: 1. nevědomost, lež a blud, 2. smyslné chtíce a náruživosti, 3. bázeň vyvolaná hrozbami, posměchem a pod. a konečně 4. hmotné násilí, které jest jakýkoliv zevnější, hmotný, fysický vliv nebo úkon, jímž člověk proti své vůli k něčemu jest donucován.

A kterak působí překážky tyto na rozum a vůli? Ony rozumu a vůli představují za předmět poznání a chtění ne vždy to, co vskutku je pravda a dobro, nýbrž co je pravda a dobro jen zdánlivě, kdežto skutečnou pravdu a pravé dobro nám zakrývají. Rozum pak a vůle k předmětu tomu jen zdánlivě pravdivému a dobrému se kloní, a tak upadá rozum v blud a nepravdu, a vůle si libuje ve zlu.

Totě tedy zloba oněch překážek, že rozum a vůle se cítí nuceny to míti za pravdu a za dobro, co překážky ony schvalují, kdežto předmět skutečné pravdy a pravého dobra bývá od překážek do pozadí zatlačován. Tak rozum a vůle zabíhají na bezcestí, zapadají v nepravdu a zlo, a nepravdou a zlem jakožto negací, nedostatkem rozumu a vůle, rozum a vůle se nerozvíjí, nýbrž ubíjí.

Nucení, jímž překážky svobody rozum a vůli svádějí k nepravdě a zlu, není sice absolutní, nýbrž jen mravní, částečné. Absolutně přinucena býti vůle nemůže nikdy ničím a k ni-

čemu. Neboť ona je podstatně svobodna, může chtít nebo nechtít, může si volit mezi tím i oním sama, sama ze sebe k tomu se rozhoduje, a jen tak stává se ona úplně pánem své činnosti, činnost ta jest pak v pravdě její, a jen ona jest za činnost svou zodpovědna. Činnost vůle záleží tedy podstatně v tom, že vůle sama ze sebe to neb ono chce nebo proti tomu se rozhoduje.

Absolutní donucení je však ono, kterému vůle naprosto nepřivoluje, vůle se tu naprosto brání, nechce. Úkon absolutně vynucený přičí se tedy naprosto vůli, vůle k němu ani nejmenšího svolení nedává, není to nikterak úkon vůle a vůle zaň není odpovědna. Neboť vůle zároveň něco chtít a nechtít nemůže, nemůže něco chtít, k čemu žádného svolení nedává, totě protivou samo v sobě.

Absolutně může však hmotná činnost hmotným násilím vynucena býti; ale taková činnost není pak úkonem svobodné vůle a proto není činností svobodného člověka, a nemá lidské ceny, a člověk za ni také zodpovědným není, poněvadž to není činnost jeho.

Ale byť i překážky svobody rozum a vůli jen mravně donucovaly, přece jsou svobodě myšlení nejvýš nebezpečné, a účinky jejich velmi neblahé.

Proto jim třeba odpor klásti, třeba je odstraniti a neškodnými učiniti,

A komu práce tato náleží? I jednotlivci i společnosti lidské. Jednotlivec je vázán, překážkám svobodného myšlení odpírati, poněvadž je to přirozený požadavek rozumu a vůle. Bůh nám dal rozum a vůli, abychom jich používali a to všestranně a co nejdokonaleji; a kdo tak svou vinou nečiní, bude z jednání svého jednou u Boha počet klásti. Má-li tedy rozum a vůle přirozené právo volně se rozvíjeti, má též právo požadovati, by překážky ty z cesty se uklidily.

Než i společnost lidská je vázána překážky svobodného myšlení potlačovati, poněvadž jest to požadavek přirozené naší společenskosti. Společenskost záleží v tom, že máme všichni jeden nejvyšší cíl, a že spojenými silami za tímto cílem jdeme. Tato společenskost jest nám vrozena, my jsme přirozeně společenskými tvory; Bůh nám společenskost tu vrodil, tak jako on sám nám také dal rozum a vůli. Co však jest od Boha, protiv v sobě míti nemůže, tu musí býti shoda t. j. přirozeným požadavkům rozumu a vůle musí i přirozená naše společenskost lidská býti přizpůsobena.

A proto žádá-li si toho rozum a vůle, by jednotlivec překážky svobodného myšlení odstraňoval, žádá i společenskost naše od společnosti lidské, by ani ona překážek těch netrpěla, nýbrž by v potlačování těchto překážek lidé všichni vzájemně si byli podporou. Vždyť zájmy a potřeby společnosti lidské závisí na rozumu a vůli

právě tak, jako -zájmy a potřeby jednotlivce: a jest-li jednatel vůbec tolik platí, co jeho rozum a vůle, slušno totéž říci i o společnosti lidské. Tedy i práva a požadavky rozumu a vůle stejně se týkají jednatel jako společnosti lidské.

Především tedy jednatel má sám překážky svobodného myšlení odstraňovati a potlačovati. Za tou příčinou má on sám smyslné své chtíce a náruživosti potírati, lenost a nevědomost příčinlivostí a věděním zapuzovati, lži a omylu se vyhýbati a všeho se vystříhati, co by ho od pravdy a dobra odvádělo, a proto se on musí přemáhati a sám sobě násilí činiti.

Podobně však jsou vázáni všichni také vzájemně jeden druhému v odstraňování překážek těch býti nápomocni, pokud to jen s prospěchem a bez velkých obtíží státi se může. Ano představení jsou k tomu vázáni ze spravedlnosti, neboť oni mají o blaho svých poddaných se starati a svoboda myšlení k blahu člověka nezbytně patří. Proto představení nespravedlivě jednají, nepečují-li o to, by svobodě jejich poddaných žádných překážek v cestu se nekladlo.

Mocí autoritativní je obdařen ve společnosti lidské i stát; a proto stát na prvním místě je zavázán i ze spravedlnosti vše to potlačovati, co je svobodě jeho příslušníků na obtíž. Z té příčiny je stát povinen, veškeré zákonodárství a celé své státní zřízení tak upravit, by úplná svoboda myšlení všem nejen možnou, nýbrž co

jen možná lehkou byla, a jest povinen, všechny překážky svobodě z cesty odkliditi.

Při tom nesmí stát používati žádných prostředků, které by se mravům protivily. Na prvním místě má použit těch prostředků, jimiž by překážky ony v dobré vůli se odstraniti daly; a teprve tehdy, když by prostředky ty nestačily, jest stát oprávněn a povinen i hmotného násilí použiti. Je tu však třeba i velké moudrosti i co největší mírnosti. Kde by násilí svého cíle nedošlo a svobodě neprospělo, spíše dobré věci uškodilo, tam by nebylo moudrým a nebylo by na místě. Rovněž nikdy nemá více násilí použito býti, než co je právě nutně třeba k odstranění neoprávněné překážky. A proto je na místě, by z pravidla bylo používáno prostředků jen mravně donucujících.

Zdaž však smí stát též násilí absolutního použiti proti škůdcům svobody? Škůdcům samým násilí to pranic neprospívá, oni proto se nezmění, vůlí svou nepřestanou dobrému odporovati. Pro takovéto škůdce samé je násilí absolutní, tedy bezúčelné a marné. Ale ve všech případech, ve kterých by absolutním násilím, škůdcům samým sice se neprospělo, ale prospělo by se aspoň všem ostatním tím, že by se odstranila překážka zhoubná: v takových případech smí stát i absolutním násilím zakročiti, a jest násilí to moudré a spravedlivé. Může tedy stát i tresty a žalářem stíhati ty, kteří svobody myšlení nešetří a může

je i absolutně nutiti, by aspoň práv svých spolubližních dbali, nechtějí-li sami svobody své dobře užívatí.

Svoboda a náboženství.

Svoboda smýšlení má panovati všude, tedy i na poli náboženském. A co jest na tomto poli postulátem svobody?

Svoboda smýšlení vyžaduje volný rozvoj rozumu a vůle, volný a co nejdokonalejší pokrok v říši pravd a dobra. Na poli náboženském tudíž svoboda ta vyžaduje, aby člověk se snažil Boha a svůj poměr k Bohu co nejdokonaleji poznati. Poněvadž pak souhrn všech pravd, týkajících se Boha a našeho poměru k Bohu, nazýváme náboženstvím, vyžaduje svoboda rozumová od člověka, by náboženství co nejlépe znal a v něm se hleděl vycvičit a vyučit. Bezkonfessijnost je tedy největší protivou a nepřítelkyní svobody myšlenkové; bezkonfessijnost nechce, by člověk bádal o pravdách nejdůležitějších, nechce, by je člověk snažil se znáti; ona chce, by člověk v nejdůležitějších životních zájmech všeliké uvědomělosti se vzdal, všechny pravdy toho druhu zkrátka zneuznal a zavrhl a bez Boha a bez náboženství živ byl.

Ano svoboda myšlenková žádá od nás ještě více. Rozum nám praví, že pravda může býti jen jedna, ona protiv v sobě nemá, a proto že i náboženství může pravé býti jen jedno jediné. Neboť

náboženství jsou proto různá, že jejich učení je různé, sobě odporující; co jedno náboženství přikazuje, to druhé zapovídá, co jedno chválí, to druhé haní, co jedno prohlašuje za pravdu, to druhé odsuzuje jakožto lež. Proto všechna pravdu mítí a pravými býti nemohou. Totéž nemůže býti pravdou a lží zároveň. Jen jedno náboženství může mítí pravdu, a které náboženství učí pravdě, to jedno jediné jest pravé, a všechna ostatní náboženství, která učí opak toho, co náboženství pravé, pravdu mítí a pravými býti nemohou.

Co nám tedy praví svoboda myšlenková? Svoboda tato, která chce rozvoj pravdy, nám praví, že máme to jedno jediné pravé náboženství poctivě a úsilovně hledati, o jeho pravosti co nejlépe se přesvědčiti, a je si zachovati a nespokojovati se s bludem a lží.

Indifferentismus náboženský, který pravdu i nepravdu stejně schvaluje a uznává, protiví se svobodě myšlení, která chce volný vývoj pravd a ne lží.

Konečně svoboda rozumového vývoje chce nutně proniknouti všechno a nestrpí, by zevnějšek byl opakem vnitřku, by vymoženosti svobody na jedné straně nabyté, na druhé opět zneuznány a ničeny byly. Nejen na jedné straně, v úkrytu, uvnitř myslí, nýbrž na všech stranách, i ve veřejnosti, i v zevnějším jednání a spolužití třeba vývoji rozumovému přátí, ho podporovati. Třeba tedy dle rozumového vývoje, dle poznanych pravd

vždy a všude a ve všem se spravovati a řídit i dle nich žíti. Vývoj rozumový nemá býti jen divadlem, jež skutečnosti nezná, nemá býti jen perlou uschovanou, ve sbírce uloženou, vývoj rozumový musí proniknouti celého člověka a veškerou jeho činnost, jinak není dokonalý a volný.

Ostatně to plyne nejen z pojmu úplné svobody myšlenkové, nýbrž jest to i nutným a přirozeným požadavkem těla i duše spojených v jednu bytost a v jeden celek, a jest to požadavkem i všech našich mohutností, které z jednoho principu vycházejí a jeden cíl mají, a proto i ve své činnosti sjednoceny býti musí. Úplná harmonie myšlení a skutků jest tudíž postulátem i naší lidské podstaty i naší rozumové svobody.

Tak nám rozumová svoboda hlásá věc trojí: každý člověk má náboženství míti, a sice jen to jedno jediné pravé, a má dle něho také jednati a žíti.

Avšak zbývá nám velmi důležitá otázka, zdaž totiž náboženství má míti a jím má se spravovati též společnost lidská a stát.

Stát jest dokonalá společnost všech obyvatel té neb oné krajiny pod nejvyšší hlavou za tím účelem, by všichni blahobytu požívali.

Lidé, kteří společnost, stát tvoří, nepřestávají však ve společnosti, v státu lidmi býti a mají tudíž i ve společnosti, ve státu tytéž životní povinnosti, a mají tedy i ve státu náboženství míti a dle něho žíti.

Společnost každá, tedy i stát, řídí se dále zájmy a snahami lidí jí náležejících t. j. je taková, jací jsou lidé jí náležející a snahy a zájmy jejich; společnost se přizpůsobuje lidem jí příslušejícím. Když pak příslušníci státu mají náboženství míti a dle něho žíti, musí i stát náboženský býti.

Rovněž je zde stát, by spravoval zájmy svých poddaných, nábožensky smýšlejících a dle náboženství žijících. To však opět není možné, není-li stát sám náboženský a neuznává-li náboženství.

Co tedy platí o lidech vůbec, platí i o státu; i stát musí náboženský býti, t. j. musí náboženství míti, a sice jen to jedno jediné pravé, a musí dle něho se řídit i spravovati.

Proto třeba, aby stát v zákonodárství a ve všelikém svém zřízení náboženství šetřil a s náboženskými zájmy a potřebami všech souhlasil. Podobně má stát náboženské zájmy též proti neoprávněným útokům chrániti. Neboť on je povinen pečovati o blaho všech; totě jeho cíl. Avšak volný vývoj náboženský patří nezbytně a na prvním místě k štěstí a spokojenosti člověka; stát musí tedy všem volný náboženský vývoj zajistiti a zabezpečiti, a musí blud a lež a všecky překážky pravdy potírat dle zásad, o nichž v předešlé úvaze bylo pojednáno. Bez této pomoci státu je volný vývoj pravd náboženských obtížný, zlo převládá, a náboženství trpí škodu.

Stát má tedy právo i povinnost, překážky náboženství činěné odstraňovati i násilím abso-

lutním, pokud opatrnost a moudrost to schvaluje, a účelu tím se dosahuje. Ale k náboženství někoho doháněti, je záhodno nanejvýš jen, donucováním mravním. Absolutně někoho nutiti, by k náboženství přistoupil, k němuž naprosto přistoupiti nechce, by bylo vždy nemístné a nemoudré; neboť úkon absolutně vynucený nemá žádné ceny, není úkonem vůle a rozumu; a náboženství, při němž vůle a rozum nechce míti žádné účasti, je bezcenné, neužitečné, ano ve svých následcích též velmi zhoubné.

Kdo však dobrovolně nějakou povinnost na sebe vzal, může i absolutně donucován býti, by povinnost tu plnil. Proto přijal-li kdo náboženství dobrovolně, může k zevnějším úkonům náboženským a k plnění aspoň zevnějších povinností náboženských i absolutně donucován býti, ne sice proto, že by úkon ten byl jako úkon svobodné vůle cenný, nýbrž proto, že člověk tak zevnějšímu pořádku, k němuž je vázán, zadost učiní, a povinnost svou aspoň zevně vykoná, a tak pohoršení a zlý příklad se zamezí, který bývá dost často největší překážkou pravdy a dobra.

Katolické náboženství ve světle svobody.

Prvním úkolem opravdu pokrokového a svobodomyslného člověka je starati se, aby byla pojištěna svoboda náboženská, co jen možná největší a nejúplnější. To je základ, bez něhož není možno solidně stavěti. Na něm teprv lze stavěti

dále a přivést lidstvo k hlubšímu a opravdovějšímu a nadpřirozenému pojmání života i jeho úkolů a cílů.

A slyšeli jsme, že tato svoboda náboženská nutně zavrhuje všelikou nepravdu a vede k rozkvětu jen jednoho pravého náboženství, jímž všichni spravovati se mají.

Nuže, které pak jest to jediné, pravé náboženství? Tímto jediným pravým náboženstvím je náboženství katolické. Že tomu tak, zde dokazovati netřeba. Každému možno o tom se přesvědčiti, kdo jest dobré vůle a pravdu miluje a hledá. Vědeckých spisů k tomu potřebných je dosti.

Zde nám třeba jen ukázati, že katolická víra, jakožto jediné pravé náboženství jest se svobodou rozumovou v úplném souhlasu.

Náboženství katolické jest náboženství zjevené, nám od Boha bezprostředně dané; pravdy a učení jeho nám tedy třeba věřiti, a proto nazýváme náboženství katolické také věrou katolickou, nadpřirozenou.

Že pak o víře tytéž zásady svobody myšlení platí jako o náboženství vůbec, netřeba ani popotýkati; ať si nám Bůh pravdu zvěstuje prostřednictvím naší přirozenosti anebo bezprostředně nás poučuje; ať si pravdy ty jsou rozumem naším pochopitelné, nebo síly rozumu našeho přesahují, tím svoboda naše nikterak rušena není.

Kterak tedy víra katolická se svobodou myšlení souhlasí?

Co jest víra? Vizme, co o víře píše Amiel ve svém denníku. (české vydání strana 110 a d.)

Tam čteme: »Víra jest jistota bez dokladů; jsouc jistotou víra, jest ráznou pobídkou k činnosti; jsouc bez dokladu, jest opakem vědy.«

Amiel tu podává úplně nesprávný pojem o víře. Víra jest jistota, kterou máme o pravdách dokázaných důkazy zevnějšími, podporovanými důkazy vnitřními. Věda pak jest jistota, kterou máme o pravdách dokázaných důkazy vnitřními, podporovanými důkazy zevnějšími.

Důkaz vnitřní nebo-li spekulativní, demonstra-
tivní je důkaz vzatý z věci samé.

Důkaz zevnější je pak ten, který je vzat z okolností mimo věc samu stojících; důkaz zevnější jest auktoritativní a historický. Auktoritativní je čerpán z věrohodnosti té neb oné bytosti a zní: může-li mi kdo pravdu říci, a chce-li mi ji říci, a mi ji také praví: tehdy rozum mně káže, bych pravdu tu za jistou měl, čili bych věřil. Tento auktoritativní důkaz patří podstatně k víře. Historický důkaz je čerpán z dějin a zní: jestli bytost věrohodná někdy nějaké pravdy sdělila, a jestli pravdy ty až dosud neporušeny se zachovaly, a jestli pravda, kterou za jistou považovati mám, vskutku jednou z oněch pravd jest, tehdy mi rozum káže, bych pravdu tu za jistou měl. I tento historický důkaz nutně doprovází víru.

Vnitřní i zevnější důkaz plodí jistotu; jistota pak čerpá svou jakost a cenu jen z toho, že rozum o té neb oné pravdě bezpečně, bez bázně a bez pochybování soudí. Avšak takto soudí o pravdě rozum stejnou měrou, ať si má pro úsudek svůj důkaz vnitřní nebo vnější; proto obojí tento důkaz stejnou jistotu podmiňuje. Ano, důkaz věrohodnosti může i bezpečnější, spolehlivější a pevnější jistotu ploditi než důkaz vnitřní, nabytý vlastním rozumem a vlastním zkoumáním, a to proto, že může býti zaručen rozumem daleko bystřejším a prozíravějším.

A to se stává zvláště, když Bůh sám nám nějakou pravdu zjevuje. Věřím-li tedy Bohu, mám o pravdách daleko vznešenější, solidnější, bezpečnější a spolehlivější jistotu, nežli bych ji vlastním svým rozumem a důkazy demonstrativními nabýti mohl.

Rovněž tak nejsou důkazy zevnější méně rozumovými než důkazy spekulativní; tentýž rozum připouští obojí důkaz. A obojí důkaz, vnitřní i vnější, jest činností téhož rozumu, nemající v sobě žádné specifické rozdílnosti, specifické inferiority a superiority. Proto je nesprávné a nerozumné, podceňovati důkaz věrohodnosti, neb jej dokonce zavrhovati; kdo by takto činil, zavrhoval by vlastní svůj rozum. Důkaz věrohodnosti má stejnou vnitřní cenu a sílu jako důkaz vnitřní, jest stejně činností rozumovou a plodí stejně jistotu.

Rozdíl tu může činiti ne rozum, nýbrž jen smyslná samolibost lidská. Smyslné samolibosti

lidské totiž více se zamlouvá, dostačí-li člověk, co se rozumové činnosti týče, sám sobě, a může-li sám ze sebe a ze svých sil vše si utvořit, a nemusí-li nijak od někoho něco přijmouti a nemusí-li převahu jiného nějak uznati. Člověk ve své samolibosti raději se spokojí s málem svým vlastním, než aby mnoho nabyt, ale pomocí jiného. Takové jednání však rozum zavrhuje jakožto rozvoji rozumovému velice škodlivé.

Jaký jest tedy rozdíl mezi vědou a věrou? Věda podstatně si vyžaduje důkaz vnitřní, demonstrativní. Ale důkaz vnější jest vědě důležitou pomůckou. Důkazem vnějším pravdy vědecké se zajišťují, doplňují a zdokonalují. Bez tohoto důkazu by věda často uvázla a zabředla do nejistot, z nichž by nevěděla, kudy ven.

Ano již základ vzdělání, první výchova, potřebuje důkazu auktoritativního. Jakým pak jiným důkazem než auktoritativním přesvědčuje se na př. dítě, že ta neb ona číslice neb písmeno ten neb onen pojem označuje?

Víra opět žádá podstatně důkaz věrohodnosti. Ale důkaz vnitřní jej nezbytně doprovázeti musí. A důkazem tímto se objasňuje pravda věrohodností dokázaná aspoň potud, pokud pravda ta rozumu našemu je přístupna. Tohoto objasnění si žádá rozvoj a dokonalost víry nezbytně.

Víra tedy není slepá, nýbrž vyžaduje všestrannou činnost rozumovou, a až tato činnost

je vyčerpána, člověk nejsnáze rozum svůj pravdám víry ochotně a bez odporu podrobuje.

Proto je třeba, by každý pravdy víry učil se dobře znáti, nejen, které jsou to, nýbrž i se snažil všechny jednotlivé pravdy, co mu nejvíce možná, prozkoumati. A proto také musí každá pravda, než se k řešení předloží, co nejdokonaleji a všestranně prozkoumána a objasněna býti.

Rozdíl tedy mezi vědou a věrou jest; ale víra není opakem vědy, jako důkaz věrohodnosti není opakem důkazu spekulativního. Neboť oba plodí stejnou jistotu a oba jsou činností téhož rozumu.

Víru a vědu můžeme právem nazvati dvěma sestrami. Ano víru v Boha a v pravdy nám Bohem zjevené dlužno považovati za základ a paní vědy z příčin právě uvedených.

Z úvahy této plynou dvě věci:

1. Čím více je kdo rozumem svým činným, pravdám víry se učí, o nich přemýšlí, je prozkoumává, tím více ve víře se zdokonaluje, ji v sobě prohlubuje, množí, oživuje a od všelikých předsudků očisťuje. A čím více je kdo rozumu nechápavého nebo netečného, tím nedokonalejší jest i jeho víra. A to platí i o vzdělaných, kteří víry nemají. Oni ve svém oboru vzdělání jsou, ale v náboženství jsou mnohdy neuvědomělejší než malé školní dítky. Není divu. Oni čtou a slyší mnoho, ale náboženského nic a to po celá

léta. O náboženských věcech přemýšleti, k tomu je rozum jejich hrozně netečný a to z pravidla pro různé náruživosti, kterým hovějí. A hledí-li si nějak náboženství, snaží se je násilně svým choutkám přizpůsobiti. To však není úkon rozumu, nýbrž násilí nespořádaných chtíčů. Kde rozum sevřen, svírána i víra.

2. Víra jest ráznou pobídkou k činnosti a má veliký vliv na morálnost a povahu člověka. A tou vnitřní silou, kterou víra přesvědčuje a člověka ovládá a řídí, a která pak důsledně se jeví v jeho životě, není nějaké násilí, nějaký zevnější vliv, nýbrž jest předně ona jistota důkazů, které celý rozum uchvacují a mocí celého rozumu na člověka působí, a pak jest to i milost nadpřirozená, kterou Bůh nám již na křtu sv. vlil a pomoc, kterou nám Bůh po celý život dává, bychom u víře nadpřirozené se utvrdili a cestou víry spasení věčné si zajistili.

Amiel píše dále: »Jest východisko její (víry) v rozumu? Nikoliv. Myšlenka může otrásti věrou aneb zase ji utvrditi, ale nemůže ji zploditi.« Amiel tedy sám připouští, že mohou myšlenky ve prospěch nebo v neprospěch víry býti. K tomu však dodávám: Jest-li jednou dokázáno, že jest víra pravou, tehdy každá rozumná myšlenka musí jen ve prospěch víry býti, poněvadž vychází z rozumu tak jako víra, tedy protiv tu býti nemůže.

Ano tvrdím, že myšlenka opravdu víru plodí. Neboť víra je konsekvence z rozumových před-

věti. Může-li a chce-li mi někdo pravdu říci a mně ji také praví, tehdy pravdu tu věřím. Avšak tomu tak jest, a proto věřím. Tu je přece patrné, že jsem rozumovými myšlenkami přišel k víře, že tedy víru ve mně rozumové myšlenky zplodily.

»Či jest původ její (víry) ve vůli?« píše Amiel. Nikoliv, dobrá vůle může ji podporovati, zlá vůle jí překážeti. Ale člověk nevěří ze své vůle, a víra není povinností.»

Víra je činností i rozumu i vůle. Neboť rozum vůbec nepracuje bez vůle, a vůle nepracuje bez rozumu. Má-li rozum pravdu poznati, musí vůle k tomu svoliti. A pozná-li rozum nějakou pravdu, vůle k ní jakožto k dobru se kloní a ji chce. Člověk tedy věří ze své vůle. Mohutnosti člověka vůbec nepracují ojedinele; ony všechny vycházejí z jednoho principu a jsou pro jeden princip, a principem tím je naše duše. A proto jest i činnost jejich společná, t. j. ony jsou přirozeným zákonem tak mezi sebou spojeny, že činnost jedné mohutnosti vyžaduje činnost mohutnosti druhé.

Ano, my nevěříme jen z vůle; víra jest dokonce i povinností vůle. Přirozeným zákonem vůle jest, by chtěla dobro, a přirozenou její povinností jest, by zákona toho šetřila. — Co však rozum, jakožto pravdu poznává, to vůli jakožto dobro se jeví. Pozná-li tedy rozum, že víra jest pravdou, vůle ji jakožto dobro přirozeným zákonem chtítí má, a jest to její povinností, by dle

zákona toho jednala. K tomu pak ještě přistupuje, že víra nadpřirozená jest nadpřirozený dar, ježž nám Bůh jen proto dává, bychom ho dobře užívali.

»Víra jest cit; neboť víra jest jakási naděje,« píše Amiel. Tak píše člověk, který svévolně a násilně pravdě se vyhýbá. Raději slepě se chápe školáckých nerozumů a tapá zpozdlle ve tmě, než aby vzdal pravdě čest. Což jest naděje a cit jedno a totéž? Ano i víra má do téhož pytle strčena býti. Tak nesoudí člověk poctivý, myslitel rozumný.

Víra není cit, nýbrž je úkonem rozumu; rozum má jistotu a přesvědčení o pravdě mu sdělené. Rozum připouští důkaz hodnověrnosti, a proto rozum také věří. Cit je úkon mohutnosti smyslné. Mezi mohutnostmi smyslnými a rozumem jest přece rozdíl obrovský.

Rovněž naděje není ani cit ani víra. Naději mám, mám-li za to, že se nějakého dobra stanu účastným. Naděje jest tedy úkonem rozumu, ne mohutnosti smyslné. A tak jest rozdíl i mezi věrou a nadějí. Věřím-li, že Bůh dobré odměňuje, pak teprv vzniká ve mně naděje neboli důvěra, že i já za dobré skutky odměny dojdou. Víra tedy naději předchází.

»Víra jest pud; neboť víra předchází všechno vnější poučování.« To jest neblahý omyl. Víra není pud. Dítě nevěří vychovatelům, rodičům atd. z pudu; jaký pak by potom byl rozdíl mezi

člověkem a zvířetem? Dítka věří a dá se poučovat proto, že se v něm probouzí rozum a jen potud, pokud se v něm rozum ozývá; pokud v dítěti rozum nezačíná pracovat, marné poučování, blázen od narození nikdy nezmoudří. Již dítě tedy věří proto, že se v něm začíná probouzeti vědomí, že rodiče a jiní mu pravdu říci i mohou i chtějí, i pravdu mu povídají; již tedy víra dítěte je rozumná a není pouhým zvířecím pudem.

»Víra je dědictvím osoby na svět se narodivší, poutem, jež ji víže k veškerenstvu bytí.« To je bezcenná přepychová fráze. Víra je úkonem rozumu a svobodné vůle, a rozum a vůle jsou mohutnosti duše; ty se nedědí, ty nám dává Bůh. Ale poutem, které nás víže k Bohu a k našim spolubližním, jest víra.

Víra konečně nemůže také nazvána býti plodem životní nálady člověka. Životní nálada je náklonnost, která nás vždy a všude pobádá jednati jistým a tímže způsobem, a zakládá se na tom, že síly jednoho druhu v nás mají převahu nad mohutnostmi ostatními. Mezi náladou a věrou jest tedy naprostý rozdíl.

Kdyby byla nálada věrou a víra náladou, měl by pessimisticky zladěný člověk víru jinou než duše optimistická a opět jinou než ti, kteří se kloní ke quietismu; bylo by tedy kolik nálad, tolik věr, dle pořekadla: kolik syslů, tolik děr. A všichni by sice mohli věřit v Boha, ale každý

by si Boha toho představoval podle své nálady, a věřil by pak každý ne v Boha jednoho, nýbrž v Boha svého, a bylo by pak: Kolik nálad, tolik věr a kolik věr, tolik Bohů, jako: kolik syslů, tolik děr a kolik děr, tolik vchodů.

Víme tedy, co víra jest. Nepřátelé pojem víry překrucují, by dokázali, že víra a svoboda rozumová jsou protivy; my jsme však, myslím, dosti se přesvědčili, že víra jest naopak požadavkem svobody rozumové a že svobodě této k největšímu rozkvětu dopomáhá.

Proto jsou také veškeré cti a chvály hodni ti, kdož sobě tvoří a ucelují svůj světový a životní názor souhrnem všech na základě této katolické nadpřirozenou věrou pěstované svobody nabytých pravd a zásad.

Avšak třeba nám ještě vyvrátiti některé námitky.

1. Víra katolická prý se protiví svobodě rozumové, protože nestrpí konfessí jiných. To slovo »nestrpí« má dvojí smysl. Buď to znamená tolik jako »nutí«, a o tom promluvíme až v úvaze o klerikalismu, anebo to znamená tolik jako »za nepravdu považuje;« avšak podstatnou nutností pravdy vůbec je, by opak svůj za nepravdu měla; totě principiální zásada rozumová; když tedy katolická víra je pravdou, musí opak svůj, učení opačné, učení ostatních konfessí za nepravdu míti: to žádá nutně rozum a volný rozvoj jeho, to není žádná domýšlivost a žádný dravý předsudek a

žádný fanatismus. Naopak ti, kterým je každá konfesse dobrá jen ne katolická a kteří dovolují nejen to za pravdu míti, co rozum za pravdu prohlašuje, nýbrž i opak toho, opak zjevných, dokázaných pravd rozumových, ti neprávem víru svou nazývají svobodnou, očištěnou a osvícenou; taková víra jest největší škůdkyní rozumu a svobody jeho a tací lidé nemohou se nazvati nevěřícími, nýbrž bloudícími.

2. Víra prý se protiví svobodě rozumové, protože zavrhuje pravdy sice nedokázané, ale oprávněné.

Takovými pravdami nebo spíše větami jsou hypotese, nedokázané theorie, domněnky nebilibovolné nápady jako na př. mnohá dogmata filosofických soustav a řady různých koncepcí. Definice a rozdíly jednotlivých těchto pojmů netřeba mi tu podávati. Jen to nutno konstatovati, že církev katolická ničemu neodpírá, co jasné pravdě dle úsudku vědy se nepřičí a jen to opovážlivou domýšlivostí nazývá, přičítá-li se větám nejistým váha na úkor pravd poznanych a dokázaných.

Tvoří-li si tedy někdo svůj světový a životní názor jen na základě nejistot, je názor jeho dle učení víry velice pochybný, nejistý a činí-li tak na základě smyšlenek dokázaným pravdám odporujících, je názor jeho jako rozumného člověka nedůstojný.

Na takovémto základě si tvoří svůj životní a světový názor na př. monismus materialistický.

A každá filosofická soustava, chtějíc podati jakýsi světový a životní názor, překročuje-li hranice rozumné víry, zachází do říše pochybností a odporuje-li pravdě dokázané, do říše nectné domýšlivosti.

Hypothese a jim podobné věty mají cenu jen, nepřičí-li se pravdám jasným, a mají tím větší cenu, čím pravděpodobněji jsou dokázány; a takové hypothese pak také dodávají člověku jakési ucelenosti, rozhodnosti a života a nahrazují nám to, čeho věda nebude nám moci snad nikdy podati, neb čeho nám aspoň dnes podati nedovede a nepodává.

Hypothese a domněnky jsou postulátem nedosti jasných pravd, které pobádají zkoumati. — A zkoumá-li kdo poctivě pravdy náboženské, přichází z tušení a nejistoty k poznání jediné pravé víry, která za našich křesťanských dob je nad slunce jasnější; a pravá víra skytá mu pak naději na odplatu a ukazuje mu k jeho cíli.

Taková víra se aspoň srovnává s rozumem. Věty však nedokázané, jasným pravdám odpírající, jsou dětskou pověrou, jsou plné pochybnosti, neznají vědy, nechápou, trpí všeliké sobě odpírající domněnky jen pravdu ne, té jediné nešetří. Víra taková je víra hlupoty a nenávisti, matka všech fanatismů.

Abychom takovéto domýšlivé domněnkářství odzbrojili a zbavili jedovatých tesáků, třeba ho podrobiti lásce k pravdě. Kult pravdy jest jediné,

čím lze očistiti všechna náboženství, všechna vyznání, všechny sekty a přivésti je k jediné pravé svaté víře katolické.

Jen na jednu takovou domněnku speciálně upozorním. Četl jsem někde: »Ne smrt pro přesvědčení sama, ale žádost za vyvrácení tohoto přesvědčení v této době proti svrchované instanci, žádost za volnost názoru proti nařizované slepé poslušnosti v době, kdy rozkazující vznesl se na vrchol moci, tvoří základ historického významu Husova.« Pán, který slova ta napsal, jistě si nevzpomněl na to, v čem svoboda rozumového myšlení záleží, ani na to, jak Kostnický sněm s Husem jednal a jistě neznal dějin katolického dogmatu a netušil, že katolické dogma vyžaduje co nejdokonalejší a všestranný předběžný historický i filosofický rozklad a odůvodnění.

Hus se spokojoval s doklady svými, které si sám pro své učení utvořil nebo vybral a po svém způsobu vykládal a svou vlastní autoritou, ne-li výhradně, aspoň skoro výhradně dotvrzoval. Jiných dokladů, principů a autorit, které se mu nehodily, jednoduše nepřijímal a neuznal, ač Gerson a jiní osvědčení učenci dlouho s ním vyjednávali. Hus, by nemusel pravdě svědectví dáti, raději přetvářkou hleděl zlým následkům nepravého svého učení se vyhnouti a když se mu to nepodařilo, raději chtěl propadnouti trestnímu zákonu ne církevnímu ale státnímu. Odsouzení jeho příčinou tedy nebylo přesvědčení a žádost za vyvrácení

přesvědčení toho a žádost za volnost názoru, nýbrž odpírání pravdě jemu s dostatek dokazované, odpírání, které mělo své příčiny ne v přesvědčení, ale v samolibosti a politické rozpočítavosti, v zájmech osobních.

A sněm Kostnický nenařizoval slepou poslušnost. On hájil pravdy, pro které měl aspoň rozhodně více důkazů nežli Hus pro své učení, a proto hájiti je směl a měl. Každý učenec hájí pravdy, které přednáší a odůvodňuje a naléhá na to, by i jiní o pravdách těch přesvědčení byli a neschvaluje učení jiné, solidních důkazů postrádající. Co však každý svobodně smýšlející a pravdu milující učenec právem činiti smí, to mohl a může i katolický sněm činiti.

3. Víra katolická prý nešetří svobody myšlení, protože rozsuzuje a odsuzuje učení a jednání jiných. Tato námitka je podobná výtce předešlé. Odpověď je snadná. Má-li rozum a věda právo odsuzovati to, co s rozumem se nesrovnává, má jistě totéž právo i víra odsuzovati vše, co pravdou není; neboť i ona jest úkonem rozumu. Co tedy rozum a věda zamítá, má právo, ano povinnost i víra nepřipouštět. A že tak víra činí, je dobře. Tak náruživosti lidské jsou držány na uzdě, a hrdinná ctnost zkvétá. Doklady toho podává křesťanstvo nejen od IV. do XVI. století, nýbrž od Krista Pána až na naše časy.

Proto dle této zásady jednali za daných okolností správně ti, kteří odsoudili Galileiho a pro-

skribovali učení Koperníkovo. Nauka obou těchto velkých učenců nebyla přijata, pokud by oni pro svou hypotézi nepodali dostatečných vědeckých dokladů; neboť tehdejší věda hypotézi té naprosto nepřála. Když pak později důkazy ty podány byly, byla ihned také hypotéze ona přijata.

4. Katolicismus prý nedovoluje všem písmo sv. čísti a vykládati. Katolická církev to nejen dovoluje, nýbrž ustavičně všechny pobízí a napomíná, by sv. písmo co nejdůkladněji studovali a co nejlépe učili se ho znáti. Ona však chce, by studium to sloužilo pravdě, by bylo rozumné, by si tu každý vše, co by chtěl, dle libosti nepřekrucoval, nic nevynechával a nic si sám nedoplňoval a tak si písmo sv. sám nedělal a dle své osobní chuti nevykládal. Žádný hospodář nedovolí, by kdokoliv v jeho statku hospodařil a mu škodil, jak mu libo. Proto církev sv. bdí nad tím, by jen nefalšované, autoritou církevní stvrzené vydání písma sv. lidu do rukou dáno bylo, a proto církev sv. písmo sv. opatřuje patřičnými poznámkami, by i ti, kteří studiemi méně se mohou zaměstnávat, všemu správně rozuměli a z nedostatku studií něčemu mylně neporozuměli. To vše se děje však jen z moudré opatrnosti a ve prospěch pravdy. Protestantismus dovoluje sice, by každý si písmo sv. vykládal dle své chuti, ale za to si pak každý z písma sv. dělá náboženství své a sice jednou tak a po druhé zas jinak, jak se mu to právě hodí. Tím se však pravdě neposlouží. Ostatně ani protestanté úplné volnosti svým stou-

pencům nedávají, v čem chtějí míti sjednocenost, tam volnost přestává a platí nařízení jejich. Tu uznávají tedy protestanté sami, že nařízení ve prospěch pravdy je spravedlivé a moudré.

5. Konečně se namítá, že víra zbytečně omezuje vědu; věda prý sama postačí, by člověku na základě rozumné svobody životní jeho názor podala. Že věda víry přirozené sama k svému rozkvětu potřebuje, o tom jsem již mluvil. Když však věda víry k svému rozkvětu potřebuje, potřebuje víry i k rozkvětu člověka přirozeně mravnímu. Ano, podati člověku správný, světový a životní názor ucelený, dáti mu pevné a jisté východisko veškeré činnosti a učiniti to povahou silným a dobrým, to dovede na prvním místě víra; na to věda nestačí. A tvrdí-li někdo, že stačí, mýlí se a buďto nepozoruje, jak v nadšení pro vědu sám zašel vlastně za hranice vědy a jak tudíž z vědy stala se víra ne-li v pravdu jistou tak aspoň v různé hypotese, anebo přehlíží, jak silné jsou v jeho životě vlivy víry, kterou měl a které se zbavil, ač vlivu jejímu dosud nevěda a nechtě jaksi je poddán.

Nejsmutnější je však stav lidí, kteří nejednají ani na základě vědeckého přesvědčení ani na základě víry, nýbrž jen na základě nějaké agitatorské řeči, které ani dost neporozuměli, z které ani jasně nepoznali, co, proč a jak chtějí, v které byli jen pobouření a k nějakému činu bezmyšlenkovitě a slepě rozníceni. Zdá se mi, že zvláště

dobře lze pozorovati pravdu slov těchto na vy-
znávacích socialního demokratismu.

A což o víře nadpřirozené? Jest ona vědě
potřebná? Ne-li potřebná, aspoň nejvýš prospěšná.
Vždyť jest to pravda boží, autoritou Boha za-
ručená. Že pak jest víra nadpřirozená k nadpři-
rozené mravnosti člověka k nadpřirozenému cíli
od Boha stvořenému, naprosto a absolutně po-
třebná, o tom pochybnosti není.

Proto víra není ani omezováním vědy, ani
zbytečnou pobídkou, bez které by člověk také
mravně dovedl žíti.

Církev a stát.

My lidé jsme tvorové společenští, t. j. my
jsme přirozeně k tomu nakloněni, bychom tvořili
společnosti a v společnostech pospolu žili. Spo-
lečnosti ty mají nutně svůj zevnější útvar, své
zevnější zřízení, poněvadž i my lidé nejsme pouzí
duchové, nýbrž máme také tělo. Takovéto pak
dvě viditelné společnosti lidské jsou církev a stát.

Stát má za účel blaho časné svých pod-
daných a církev blaho věčné; stát řídí a spravuje
záležitosti a zájmy časné a církev záležitosti du-
chovní, náboženské.

Obě tyto společnosti žijí pohromadě a mají
svá práva a své povinnosti.

Dle katolického učení jsou církev a stát dvě
od sebe rozdílné společnosti, z nichž každá má

svou zvláštní hlavu a svou vlastní správu čili autonomii, církev má správu věcí církevních a stát správu věcí státních. Církev katolická má tedy svou hlavu, papeže římského a svou hierarchickou autonomii, a stát má také svou nejvyšší hlavu a svou vlastní správu občanských a národních poměrů a záležitostí.

Avšak tyto zásady katolické všude v platnosti nejsou. Nejsou všude církev a stát společností od sebe rozdílné, nýbrž jsou v jedno spojené v tak zv. soustavě caesareopapismu.

Caesareopapismus jest politicko-církevní soustava, v které vladař si osobuje právo, býti nejenom císařem v říši, nýbrž i papežem t. j. nejvyšší autoritou v církvi. V caesareopapismu jest všechna církevní moc pohlcena politikou, veškerá církev po stránce vnější i vniterní státem ovládnána a všechna církevní politika na státních důvodech a zájmech založena.

Katolická církev je caesareopapismu velice daleka. Kristus Pán neustanovil nejvyšší hlavou církve císaře, nýbrž Petra a jeho nástupce. Ani v církevním státu, který byl jen na ochranu a podporu papežství zřízen a v němž papež byl zároveň také nejvyšší hlavou státní, caesareopapismu v jeho vlastním významu nebylo; v církevním státu zůstala povždy správa státní rozdílnou od správy církevní a obě tyto správy v patřičných svých mezích a v úplné shodě vykonávány byly.

Caesareopapistický system čili státní politické náboženství, v němž jest všecka politická, hmotná, státní moc ve službách náboženství tím způsobem, že spíše jest náboženstvím nežli že náboženství slouží, nalézáme v pohanství. Též v lutherské církvi byl veskrz zaveden. Reformace dala vládařům veškerou moc v církvi. Zwingli, Luther přímo vyzvali vrchnost světskou ku provádění reformace.

Vládařům dáno a uzákoněno právo reformace podle zásady cuius regio, huius religio; na ně přenešena pravomoc biskupská a do jejich rukou vložena všecka správa církve, jurisdictio in temporalibus et in spiritualibus. V evangelických zemích tedy kvete a padá náboženství se státem.

Zcela jinak je to v katolické církvi a v katolickém státu; v církvi katolické nepanuje zeměpán, nýbrž hierarchie s papežem v čele. A kdykoliv v některém katolickém státu chtěl caesareopapismus zavládnouti, kdykoliv stát činil nároky na svrchovanost nad církví, církve bránila se všemi silami a raději trpěla odštěpení se celého státu od církve, než aby byla povolila.

Důkazem toho jest říše byzantská a pravoslavná církev v Rusku. A jak církve dovedla se tu brániti, poznáváme z dějin caesareopapistického Gallikanismu Ludvíka XIV. a caesareopapistického a osvěcenského absolutismu císaře Josefa II.

V jakém poměru jest tedy církev ku státu? Jaké jsou její povinnosti a jaká práva?

Církev je povinná :

1. věřící k tomu míti, by vrchnost i světskou jako od Boha ustanovenou ctili a milovali a jí poslušni a poddáni byli.

2. Církev pečuje o to, by všude mravnost, křesťanská spravedlnost a láska panovala a tak vychovává státu šlechetné a ctnostné příslušníky.

3. Církev dbá toho, by základy státu vždy víc a více se upevňovaly, zvláště by rodinný život zkvétal a výchova mládeže nebyla zanedbávána a pravdomluvnost a přísaha byla vážena a věrnost v plnění závazků všude panovala.

4. Konečně svolává církev modlitbami a oběťmi pro stát pomoc a požehnání boží, jak píše sv. apoštol Pavel: »Prosím pak především, aby činěny byly prosby, modlitby, žádosti, díkůčinění za všechny lidi, za krále i za všechny, kteříž jsou ve vysokých úřadech postaveni, abychom (pod jejich správou a ochranou) pokojný a tichý život vedli.« (I. Tim. 2. 1-2.)

To jsou povinnosti církve. Avšak ona má také práva, která jí vzata býti nemohou. Ona má právo :

1. Vykonávati svůj úřad učitelský, pravé učení Kristovo hlásati a je proti nepřátelům hájiti.

2. Posluhovati věřícím sv. svátostmi a služby boží vykonávati i veřejně, jakož i různá náboženská cvičení, missie, exercitie, průvody a podobné odbývati,

3. Vrchní dohled v církvi má rovněž církev sama jediná.

4. Církev má též moc zákonodárnou v církvi, jakož i moc soudní a trestní.

5. Ona má též právo kněžský dorost sobě dle svých potřeb vychovávat, a konečně má ona též právo

6. nabývat a majitelem býti potřebných statků časných, jakož i právo, sama s majetkem církevním disponovat a jej spravovat.

Tato práva církev svatá má a jich zřici se nemůže; neboť jsou to nutné prostředky k dosažení jejího cíle a zásadou všech filosofů jest: *ex fine mensura potestatis capienda*. Není to tedy panovačnost církve, nýbrž podstatná nutnost, že ona těchto práv si hájí. Panovačnost je neoprávněnost národů; zde však je opak toho.

Není tedy správná zásada: církev panuje nad dušemi a stát nad těly, církvi náleží vnitřní a státu vnější záležitosti poddaných. Nikoliv. Člověk celý náleží církvi ve všem, co k cíli církve patří, a rovněž tak patří i státu člověk celý v tom, co cílem státu jest.

A v jakém pak poměru je stát k církvi? Stát má:

1. Chrániti pravou církev sv. a učení její a práva její proti všem nepřítelům a má trestati i ty, kteří práv jejích nešetří, i ty, kteří ustanoveními jejími pohrdají a jich nedbají.

2. Církev pravou podporovati a o to vše pečovati, co by ku prospěchu církve bylo; zvláště státní zřízení a zákony mají býti dobru církve příznivé.

Církev tedy nechce, by stát veškerou svou moc měl jen pro ni, jen pro ni žil a byl; stát má sám správu veškerých občanských a národních poměrů a záležitostí, i v tom se mu církev do jeho práv naprosto nemíchá; v tom je stát samostatný. Ale církev také chce a musí chtíti, by i ona v záležitostech církevních samostatnou byla, a stát v ní a nad ní panovati nechtěl, nýbrž jí byl jen podporou, jakož i ona jest podporou jemu.

Tomu však nejsou na překážku různé výsady, čestné privileje, které i církev státu i stát církvi uděleti může a také udělel a udílí. Jen že církev privileje, které jí stát dopřál, brzy opět pozbyla, kdežto státy výsady své hleděly si všemožně zachovati.

Z těchto příčin neprávem si přisuzují státy práva tak zv. majestátní. Práva tato jsou nároky panovníků ve věcech duchovních (circa sacra) a zahrnují v sobě různá práva na škodu církve. Sem patří;

1. Právo vrchního dohledu nad veškerými ustanoveními církve; z té příčiny je přehmatem tak zv. placetum regium neboli právo vladaře schvalovati nebo zapovídati prohlášení církevních nařízení; a podobně nemůže býti také dovoleným tak zv. právo odvolání se z nálezů církevních k moci státní (appellatio tamquam ab abusu).

2. Jus cavendi t. j. právo o to pečovatí, by zneužitím moci církevní neškodilo se státu; právo toto dá se vykládati, rozšířiti a prováděti zcela dle libosti ne ve prospěch státu, ale k ujařmení a zotročení církve; čeho ve prospěch státu vskutku třeba, k tomu právo státu nelze upříti; kde a pokud však stát něčeho ne v nutný a oprávněný svůj prospěch užívá, ale na škodu jiného, činí tak neprávem.

3. Právo (jus advocatiae), vnitřní zařízení církevní dle potřeb a prospěchu státu upravovati.

Na tato práva stát spravedlivých nároků činiti nemůže, poněvadž jsou to práva církve, kterých ona jinému dáti nemůže, ježto jsou to nutné prostředky k dosažení jejího cíle.

Toť se rozumí samo sebou, že největším bezprávím státu proti církvi by bylo, kdyby stát chtěl dokonce nároky činiti na svrchovanost nad církví, a kdyby z té příčiny na př. osoboval si tak zv. právo reformace, dle něhož se dovoluje zeměpánu samému určovati náboženské vyznání svých poddaných aneb aspoň dle své vůle připouštěti podmíněčně vyznání cizí i bez nutných příčin anebo kdyby činil nároky na vrchní panství (dominium eminens) nad statky církevními a církev chtěl tak zv. zákony amortisačními nebo valnou disposicí s jejími statky nebo saekularisací utiskovati. Amortisace, kterou církvi se zapovídá nabývání statků jistého druhu nebo nabývání jich jen do jisté míry se dovoluje, může

snad jen tehdy aspoň poněkud omluvena a ospravedlněna býti, je-li církev potřebnými prostředky zaopatřena a přebytek církevních statků veřejnému dobru je zřejmě na škodu.

Ale právo s církevními statky libovolně disponovati, anebo dokonce k profanním účelům jich užívati, státu nikdy dovoleno býti nemůže. V nutných potřebách církev sama k účelům těm přispěti má, ale stát, sám tak činiti, práva nemá.

Tažme se nyní: Jest ochrana státu církvi katolické potřebná? Nezbytně a podstatně potřebná ochrana tato katolické církvi není. Nechrání-li církev stát, proto ona nezahyne. Neboť Bůh sám, Kristus Pán, jí dal příslibení, že brány pekelné ji nepřemohou, a že on s ní jest až do skonání světa, a jest to zároveň dějinným vývojem prokázáný fakt, že církev katolické zničiti nelze. Ale nejvyšší prospěšná ochrana tato církvi jest; neboť bez této ochrany náboženství se může jen málo vyvinovati a za tím tisíce a tisíce duší hynou. Spravedlivé nároky na tuto ochranu má pak církev vždycky.

Proto státy indifferentní, které náboženství žádného neznají, jako jsou na př. Spojené státy severní Ameriky, v právu nejsou

Provádí-li pak stát pod záminkou ochrany, církev své vlastní plány, za to církev zodpovědná není, a tomu také církev vždy ze všech sil hleděla zabrániti.

A kde stát církev utiskuje a její práva jí bere, ona ustupuje až do krajností a povoluje, kde jen

a pokud jen může, ale nečiní tak ze zbabělosti, nýbrž z mírnosti a poddává se jen nutnosti, dobře vědouc, že pro spravedlnost i silného odporu třeba; a proto ona, kde a pokud jí možno, také svých práv i mocí hájí. Tak povstaly na př. velké roztržky za Filipa Sličného, Bedřicha II., Jindřicha IV. Příčina bojů těch nebyla tedy panovačnost církve, nýbrž panovačnost vladařů utiskujících neprávem církev.

Nuže, napišme si teď aspoň na papíře, jak by asi ona theorie, o níž jsme dosud uvažovali, mohla býti vtělena na př. u nás.

Mám-li však probrati úpravu poměru mezi katolickou církví a státem, jak by byla u nás nejmožnější a také nejspravedlivější, netřeba snad ani vysvětlovati, že nemohu zabíhati do všech podrobností; a myslím, že tu ani třeba není o nich všech mluvit. Jen o některých věcech se tu zmíním, které více do oka padají.

1. Hned napřed podotýkám, že členové církve zůstávají při všem státními občany a jsou účastní všech občanských práv jako ostatní občané.

2. Stát ať se nikdy a nijak nemíchá do vnitřní organisace církevní, která jest výhradně úkolem a právem církve.

3. Stát ať ničeho nečiní, co by se přičilo církvi a učení jejímu; zvláště ať nemá žádných zákonů proticírkevních; když tedy na př. církev sv. učí, že katolický kněz nikdy, i když od víry odpadne, platně manželství uzavřít nemůže, tehdy ani stát

takovému knězi nikdy za žádných okolností a pod žádnými podmínkami dovolení k manželskému sňatku dáti nemůže a nesmí.

4. Stát ať nařizuje plnění církevních ustanovení a přikázání. Ano, může uzákonňovati i jiná ještě ustanovení, která jsou katolicismu k velkému prospěchu, jako na př. by úřednictvo v plné parádě se účastnilo průvodu na Boží tělo a na Vzkříšení. A stát ať toho dbá, by všechna tato nařízení byla také zachovávána.

5. Stát má církevními úřadům propůjčovati i svou hmotnou výkonnou moc všude tam, kde učení katolické víry, jakož i mravy a plnění náboženských povinností jest ohrožováno, jen když překážky ty nedají se odstraniti jinými mírnými a moudrými prostředky v dobrotě a lásce. Proto na př. ať se trestají urážky náboženství a církve aspoň tak jako urážky všech právních osob ve státě a netrpí se spisy mravům a víře odporující.

6. Církevní hierarchie ať je osvobozena od těch občanských povinností, na př. militarismu a j., které s plněním kněžského úřadu se nedají snadno spojit.

7. Stát, který uznává majetkové právo spolků, Matic, akciových a jiných společenstev, majetkové právo všech osob právních i fysických, ať stejně uzná i majetkové právo církve. Ať patří tedy církvi její náboženské fondy, statky atd. vůbec vše, co se jmenuje církevním majetkem. A majetek ten budiž aspoň takový, by z něho církev veškerý

náklad na správu náboženskou snadno uhraditi mohla.

Majetek tento by církevní hierarchie spravovala sama dle svých zásad a potřeb, a tato její samospráva měla by před státem zákonitou platnost. A kdyby církev správu svého jmění přenechala státu, ať se dobře a zákonitě zajistí, že se jistě a bez obtíží církvi a jednotlivcům všeho dostane, co jim patří, že tedy na př. kostely nebudou zanedbávány, kdežto místo školních budov se staví přepychové paláce, anebo že knězi aspoň tolik živobytí bude dáno, kolik má zajištěno i nejposlednější úředník a učitel, kteří žádných vyšších studií ani nemají.

Zároveň pak by bylo jistě spravedlivé, by církevní jmění aspoň, pokud všeobecnému dobru slouží, bylo prosto daně a jinak by nebylo daní přetíženo více než jiné jmění.

8. Patronátní právo ať se urovná dle zásad uvedených.

9. Štola ať je úplně věcí hierarchie církevní; a ta ať ji dle svého úsudku, dle své moudrosti a lásky a spravedlnosti upraví a ji nepřenechává libovůli jednotlivců, a právo chudých ať při tom patřičně je zajištěno; a úprava ta ať státním zákonem se stvrdí a vezme v ochranu. Tak církev u lidu získá a nikoho si neodrazí mimo ty, kteří zásadně církvi se protíví, ať si jim slouží jakkoliv.

10. Přestoupení k církvi katolické, jakožto ku pravdě, ať se usnadní co nejvíce a vystoupení

z církve, jakožto znamení odvrácení se od pravdy k bludu, od světla ke tmě, ať se dovoluje jen za nejvážnějších okolností a z nejdůležitějších příčin.

Třeba ještě se zmíniti o poměru církve a státu k vyznáním jiným. Jak smýšlí katolická církev o vyznáních jiných?

Církev katolická dogmatickou snášelivost nikdy připustiti a schvalovati nemůže t. j. nauky pravé víře odporující ona nutně vždy za nepravdu míti musí. Avšak církev své učení nikomu nevnučuje a proto nechce, by někdo násilím k víře byl donucován, a kdykoliv se tak dělo, církev všemi silami tu stavěla se na odpor. Ona si přeje, by jen čistě mravními prostředky bloudící k pravdě přiváděni byli t. j. by jim všechna příležitost poskytnuta byla, by, chtějí-li, pravdu poznati mohli. Vždyť církev dokonce těm, kteří beze své viny a v pevném přesvědčení, že v pravdě jsou, v bludu a v nevěře trvají, blud a nevěru jejich ani za hřích nepřičítá.

Za to však církev chce snášelivost křesťanskou t. j. ona chce, bychom i nevěřící a bloudící za své spolubližní považovali, jim křesťanskou lásku prokazovali a všeho se varovali, čím bychom jim neprávem ublížiti mohli. Vinu jejich nám třeba co nejvíce omlouvat, jejich náboženské povinnosti, pokud k tomu státem oprávněni jsou a katolicismus tím ohrožen není, je nechat v pokoji odbývat, ano z nutné křesťanské lásky, aneb z občanské

povinnosti volno i některých náboženských jejich úkonů se účastniti, ale jen do jisté míry, pokud to bez nebezpečí vlastní zkázy a bez pohoršení státi se může.

Stát pak ať pamatuje vždy na to, že různá přesvědčení náboženská ani státu k valnému prospěchu býti nemohou. Proto ať nepřipouští cizích vyznání než jen, kde naprostá nutnost nezbytně toho si žádá a to ne snadno ku všem právům náboženským, občanským a politickým, nýbrž co jen nutno. Zvláště pak ať stát je odmítavý k těm, kteří největšími protivníky i katolicismu i států býti se jeví jako na př. mahomedáni, nebo zednářský ateismus a pod.

Vyznání pak, která už v státu jsou, ať stát nechá při jejich právech s pokojem, pokud státu a katolicismu nejsou nebezpečná a existence své si hájí a nároky na ni činí; ale budiž to vždy jen zlem menším k vystříhání se zla horšího.

Přijme-li konečně nevěrec nebo jinověrec nějaký úřad, s nímž je spojena povinnost, účastniti se nějakých zevnějších náboženských úkonů jako na př. doprovázeti mládež do kostela, ať povinnost tu koná svědomitě. Neboť vzal-li kdo na sebe úřad ten, vzal na sebe všechny jeho nejen práva, nýbrž i povinnosti a není oprávněn, některé z těchto povinností se sprostiti, zvláště když by tím vzrostly povinnosti jiných, k nimž oni vázáni nejsou.

V takovém tedy poměru by měl stát k církvi a církev ku státu býti. Stát by stál na základech

práva náboženského a podporoval by církev dle svého nábožensky probuzeného svědomí, a církev naopak by zas plnila či respektovala všecko, čeho je státu třeba, aby se v něm zachoval pořádek a jednota.

Kdyby takové poměry mezi státem a církví panovaly, pak by zajisté všude panoval také klid. Neboť pak by vládla úplná svoboda pravdy a rozvíjela se, kdežto lež a omyl, které tak snadno vedou k fanatickým bojům a sopečným výbuchům, zůstaly by v podruží; pak by zde byl také stát pro lid a ne lid pro stát; stát by tu byl, aby lidu sloužil a jeho zájmy spravoval a ho ku štěstí vedl a ne proto, by všichni státu sloužili a státu otročili dle osudného hesla Ludvíka XIV. »stát jsem já;« a pak by žádná dobrá snaha nebyla nepřírozeně svírána do skořápky, kterou by expanse spoutané síly trhala a ničila tím hůře, tím úplněji, čím těsněji se skořápka svírá.

Než ve skutečnosti toho nemáme; takových katolických států a takových poměrů mezi církví katolickou a státem, jak jsme si tu právě pověděli, těch nemáme. V některých státech máme jen něco z toho, v jiných nic a opět v jiných pravý opak toho tak, že by to byla pro nás skoro jakási vymoženost, kdybychom všude aspoň úplné rovnoprávnosti s ostatními systémy náboženskými dosáhli.

**Skvostným dárkem na památku Svatého přijí-
mání, biřmování nebo kanonické visitace**

může býti

P. Martina z Kochemu

Prostomilá knížka

**čili k modlitbě, rozjímání i životu dokona-
lému prostinký návod pro každého.**

II. vydání.

Přeložil se svolením nejd. k. a. konsistoře v Praze
ze dne 30. ledna 1901

Th. Dr. Karel L. Řehák, farář u sv. Ducha
v Praze.

Cena vázaného ex. 1 Kč
se zlatou ořízkou K 1-20.

Roztomilou tuto modlitební knížečku, vhusně
v kapesním formátě v plátně vázanou, vřele
doporouči

Nakladatelství družstva Vlasť v Praze,
čp. 570-II.

Biřmovací

lístky.

Papírnický závod
družstva Vlasť má
na skladě biřmo-
vací lístky textu
českého, němec-
kého neb latin-
ského. Prodávají

se 3 kusy za 2 haléře, české na lepším papíře
1 kus za 2 h. — Objednávky vyřizuje

Administrace družstva Vlasť v Praze, čp. 570-II.